

Sveti Ignacije Loyolski kao osnivač Družbe Isusove

Franjo PŠENIČNJAK

Sažetak

Ignacije Loyolski i prvi isusovci smatrali su svojim osnivačem Isusa Krista (dakako u mističnom smislu). Dosljedno tome, kada se u ovoj raspravi Ignacija naziva ipak »osnivačem« Družbe Isusove, onda se misli na njega kao onoga koji je ostale svojom karizmom nadahnuo i oko sebe okupio. On osniva Družbu Isusovu pod utjecajem iskustava s već postojećim redovima, kao na primjer franjevac (mladenački život provodi u franjevačkom ozračju), dominikanaca (kod njih se ispovijeda), benediktinaca (s njima ima malobrojne ali odlučujuće susrete), kartuzijanaca (čiji se duh osjeća u »Duhovnim vježbama«), reguliranih klerika (od kojih preuzima način odjevanja, života). Osnivajući Družbu Ignacije ipak uvodi nešto bitno novoga. Isusovci nisu monasi nego klerici i apostoli s univerzalnim poslanjem. To znači da moraju tražiti Boga u svim stvarima, a ne samo u do tada određenim formama. S tim u svezi nisu potrebne posebne »opservancije« već »običan način života.« Ignacijanska vlastitost Družbe Isusove sastoji se manje u pojedinostima, novim odredbama, a više u dosljednom provođenju pojedinih odrednica u većem služenju Crkvi, što zahtjeva raspoloživost i pokretljivost, te stalnu prilagodbu vremenu, mjestu, osobama i okolnostima.

Uvodno razmišljanje

Ono što je Družba Isusova bila i jest, što je radila, što je ostavila kao trag u vjerskom životu i kulturi, poniknulo je iz čovjeka koji je stradao u jednoj bitci, u kojoj je izgubio i grad za koji se borio (Pampelona), iz koje je izašao i kao doživotni invalid (i nakon višestrukih operativnih zahvata koji su nalikovali pravoj torturi), čitava je života hramao. Ponosni nesrećeni vitez, prošavši kroz pravu osobnu dramu za vrijeme svog oporavka, nije postao tragična ličnost kojoj se unepovrat srušio njezin svijet, nego je doživio ono što se vjerskim jezikom naziva obraćenje. Tu preobrazbu sam je Ignacije opisao u svojoj Autobiografiji.¹

1 *Autobiografija Ignacija Loyolskog. Hodočasnikova ispovijest*, FTI, Zagreb 1991. Preveo Josip Kukuljan DI. »Objašnjenja Autobiografije Ignacija Loyolskog od Burkhardta Schneidera, DI, preveo Ivan Macan DI. - Isto je djelo izdano i u: IGNAZIO DE LOYOLA, *Načela jezuita. Sveti Ignacije i Družba Isusova*, izd. Mladost, Beograd 1990. Drugo dopunjeno izdanje. Prevoditelji Autobiografije su Vladimir Horvat DI, Elisabeth Tot-Rakoncai i Manda Bunjevac. str. 1-11.

U naslovu ovog predavanja može biti sporna riječ »osnivač«. Ni Ignacije ni njegovi prvi sudrugovi najverojatnije ne bi se složili s tim izrazom. Ponajprije ni Ignacije ni prvi sudrugovi nisu smatrali da je samo on osnovao Družbu Isusovu. Oni su djelovali zajednički. Poznato je u povijesti nastanka Družbe Isusove tzv. »Vijećanje prvih otaca« u kojem oni kao zajednica kolektivno odlučuju da papi podastru molbu da odobri njihov način života. Priložili su i svoj nacrt za novu Družbu, tzv. »*Quinque capitula*«, odnosno »Formulu Instituta«. Svi su oni, dakle, osnivači ili suosnivači onoga što s njima u Crkvi nastaje.² Drugi razlog zbog kojeg bi se prvi oci kanili imena »osnivač« bio bi vjerske prirode. U jesen g. 1537. u krugu Ignacijevih prijatelja postavlja se jedinstveno pitanje o nazivu njihova udruženja koje je postojalo kao neobavezno, slobodno, no prijateljsko, a trajalo je već više godina. Polanco, kasniji tajnik Družbe, izvještava što je sam čuo od drugova: »Ime, 'Compañía de Jesús' već su Ignacije i njegovi prvi drugovi usvojili prije nego što su došli u Rim. Kad su, naime, među sobom vijećali kakav odgovor da dadnu na pitanje o biti njihova udruženja, počeli su se moliti i razmišljati o tome koje bi im ime najbolje pristajalo. Smatrali su da oni zapravo nemaju druge glave osim Isusa Krista kojem su jedinom željeli služiti. I tako im se učini najprikladnijim da sebi dadnu ime onoga koga su spoznali kao svoju glavu i da se stoga udruženje mora nazvati *Compañía de Jesús*«. ³ To nadjevanje imena dogodilo se dvije i pol godine prije odluke da osnuju red, vrijedilo je dakle očito za slobodni krug prijatelja. Da pod tim imenom nastave živjeti i u zajednici za koju su tražili i formalno odobrenje od pape, u Vijećanju g. 1539, više nije dolazilo u pitanje. Oni su pravim osnivačem svog udruženja, u mističnom smislu, smatrali Isusa Krista. Kad, dakle, u ovoj raspravi Ignacija nazivam ipak »osnivačem« Družbe Isusove, onda mislim na njega kao na onoga koji je ostale svojom karizmom nadahnuo i oko sebe okupio, koga su i izabrali za prvog poglavara i kome su povjerali da sastavlja Konstitucije Reda, no uz suradnju i uz pravo da svi odobre Konstitucije. Nazivam ga tako kao što i drugi redovi govore o svojim osnivačima.

Otkako su Ignacije i njegovi prvi drugovi ozbiljno počeli razmišljati o osnivanju novog reda u Crkvi, tj. od proljeća g. 1539, imali su jasnu ideju o Redu koji se trebao razlikovati od dotada postojećih redovničkih zajednica. Do tog proljeća g. 1539. njih desetorica bili su skupina prijatelja s

2 »*Vijećanje prvih otaca 1539. godine*« u Ignazio de Loyola, *Načela jezuita*, str. 149-151. Prijevod Josipa Kukuljana. Isti je prijevod izišao u internom nizu za Hrvatsku provinciju Družbe Isusove »*Naš način postupanja*« br. 10, uz uvodne napomene. - Uz problematiku usporedi André Ravier, *Ignace de Loyola fonde la Compagnie de Jésus*. Desclée de Brouwer-Bellarmin, 1974, str. 7-11.

3 *Monumenta Historica Societatis Iesu* (MHSI), Polanco, *Chronicon* 1 72 sl. kap. Josef Stierli, *Ignatius von Loyola. »Gott suchen in allen Dingen«*. Walter Verlag, Elten und Freiburg im Breisgau 1981, str. 50.

istim idealom, ali su bili udruženi slobodno. Tek su se g. 1534. u Parizu zavjetovali da će hodočastiti u Jeruzalem, i ako im je moguće tamo ostati i propovijedati nevjernicima. Zavjetovali su se također da će živjeti siromašno. Podrazumijevalo se je da će se dati zaređiti za svećenike. Ako im projekt ne uspije, otići će u Rim papi i staviti se njemu na raspolaganje. Misao da se organiziraju kao trajna zajednica koja bi primala i nove članove i dijelila njihove ideale, rodila se u momentu kad su, ne mogavši ostvariti hodočašće u Jeruzalem, došli u Rim, stavili se papi na raspolaganje, a on ih je počeo slati na razna mjesta s raznim zadacima. Našli su se pred alternativom: ili raspršiti se u službi papi (tj. Crkvi) tako da prekinu dotadašnje drugovanje, ili sačuvati međusobnu povezanost. U vijećanju prevladala je ova druga misao. Nakon toga slijedilo je oblikovanje redovničke zajednice, koje nije bilo jednostavno.

U sklopu njihova razmišljanja netko je iz njihova kruga iznio ovaj razlog protiv osnivanja reda: »Ako se odlučimo za poslušnost (siromaštvo i celibat su već prihvatili), naći ćemo se u prilici da nas sveti Otac prisili na život po jednom od postojećih pravila. No tada bi propali naši planovi koji su po našem mišljenju Bogu po volji. Ne bismo, naime, imali ni potrebne slobode ni dovoljno vremena da radimo kao dušobrižnici, što je uz naše osobno posvećenje jedini cilj za koji hoćemo živjeti.«⁴ Uočujemo da žele imati što više slobode za apostolsko naviještanje. Uočujemo stoga i u papskoj buli odobrenje »Regimini militantis Ecclesiae« i u Konstitucijama velik prostor slobode za apostolski rad. Pošto je Družba od pape odobrena, prvi su se isusovci uvijek nanovo pozivali na taj svoj »Institut«,⁵ na svoju posebnu milost (karizmu), na svoj posebni način postupanja. Trebalo je naime svoju vlastitost i različitost od drugih redova opravdati ili čak braniti.⁶

I. Ignacijev egzistencijalni susret s redovništvom njegova vremena

Duhovno nastajanje Ignacija i njegova Reda zbilo se pod utjecajem već postojećih redova, no ujedno i distanciranjem od njih. Pritom je važno uočiti što je Ignaciju i sudrugovima bilo poznato o tim redovima, što su od njih preuzeli, odnosno što nisu preuzeli i kako su to obrazlagali. Za njihov razvoj bili su od osobitog značenja od prosjačkih redova franjevci i dominikanci, od monaških benediktinci i kartuzijanci, a osim njih i regularni

4 »Vijećanje prvih otaca 1539. godine«, str. 152.

5 Usp. »Institut der Gesellschaft Jesu« (Institutum Societatis Iesu) u: Ludwig Koch SJ, *Jesuiten-Lexikon*. Paderborn 1934, col. 881.

6 Usp. André Ravier, »Die Gesellschaft Jesu« u: *Dante Vacchi und Anne Vuylsteke, Die Jesuiten und die Welt. Metamorphosis-Verlag, München, 1991, str. 12.*

klerici koji su tada, u 16. stoljeću, upravo nastajali. Svima njima Ignacije mnogo duguje; svi su ostavili tragove u duhovnosti i Institutu Družbe Isusove, no ipak se Ignacije i sudrugovi nisu priključili nijednom od postojećih redova, nego su osjećali poziv na nov način života.⁷

1. Odnos prema franjevcima

U Ignacijevu je duhu duboko ukorijenjen franjevački element. Tu je ponajprije jedan egzistencijalni susret s tim Redom i prije i poslije obraćenja. U 15. st. je u Baskiji živ izvorni duh sv. Franje. Dvije Ignacijeve rođakinje pripadale su Redu svetog Franje, a jedna od njih osnovala je prvi samostan franjevki u mjestu Guipuscoa kraj dvorca Loyole, pod imenom De la Purissima Conception. Ignacije je dvaput posredovao u nesporazumu između tog samostana i svjetovnog klera. Mladenaštvo je Ignacije proveo na dvoru u Arevalu. Njegovi novi gospodari - Velasquez, povezani su s malom braćom; gospodarica je franjevačka trećoredica, živjela je s nekom skupinom pomažući siromahe, a mala je zajednica uskoro prerasla u samostan klarisa. Na dvoru je poznato ime fra Ambrosia de Montesino koji je preveo *Vita Christi* Ludolfa Saksonca (koji je Ignacije čitao za oporavka u Loyoli). I na dvoru katoličkog kralja franjevci su bili utjecajni. Franjevački opservant Francisko Jimenez de Cisneros, nadbiskup Toleda, primas Španjolske, kardinal, veliki inkvizitor i kraljevski namjesnik, zalagao se za reformu Crkve. Te kratke natuknice upućuju na franjevačko ozračje, a moglo bi ih (natuknica) biti mnogo više.

Zato Ignacija na bolničkom krevetu uz Dominika fascinira sv. Franjo. U Franjinu životu Ignacije vidi crte svog života. U obraćenju ga oduševljava franjevački prosjački ideal siromaštva.⁸ U franjevačkom siromaštvu poduzima hodočašće u Svetu Zemlju, gdje opet susreće franjevce i njima se pokorava.⁹ Dok u Barceloni studira latinski, ispovjednik mu je fra Diego de Alcantara. U Parizu sluša predavanja dominikanaca i franjevaca, osobito franjevca opservanta Petra de Cornibus, najznačajniju osobu tog Reda na Pariškom sveučilištu. U pismima ga pozdravlja. U Rimu je Ignacijev ispovjednik franjevac opservant. Kad je bio izabran za generala, tri dana je u njegovu samostanu obavljao općenitu ispovijed. Odnosi s fra-

7 Usp. Günter SJ, »*Die Eigenart der Gesellschaft Jesu im Vergleich zu den anderen Orden in der Sicht des Ignatius und seiner Gefährten*« u: *Ignatianisch. Eigenart und Methode der Gesellschaft Jesu*. Izd. Michel Sievernich SJ und Günter Switek SJ, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1990. str. 205. Na ovu sam se raspravu pri spremanju ovog predavanja najviše oslanjao, kao i na M. Ruiz Jurado SJ, »*Peculiaria Instituti a Sancto Ignatio de Loyola conditi*« u: *Periodica de re canonica* 1991, vol. LXXX-fasc. II-III, Pontificia Universitas Gregoriana, Romae, str. 393-414.

8 Usp. *Autobiografija*, br. 7. Ovo se djelo obično navodi prema rubnim brojevima kojima su označeni pojedini odlomci.

9 Usp. *Ondje*, br. 45-48.

njevcima su dobri; čak neke koji su izašli iz Družbe upućuje k njima. Dok je boravio u Parizu, neki njegovi drugovi ušli su u franjevački, dominikanski ili kartuzijanski red. No našlo se i slučajeva neprijateljskih stavova. Tako je fra Valentin Barbar án smatrao da bi valjalo spaliti sve isusovce od Perpignana do Seville. Ignacija to nije zbunilo (jedva što moglo ga je zbuniti). Odgovorio je kako želi da sve prijatelje i znance po čitavom svijetu zapali vatra Duha Svetoga.¹⁰

No utjecaj ne postoji samo čitanjem životopisa svetog Franje, niti samo izravnim ili neizravnim kontaktima s franjevačkim redom, nego i na razini *Pravila*. Odredbe o siromaštvu za kuće profesa Družbe Isusove na crti su siromaštva prosjačkih redova, ponajprije franjevac. Godine 1541. prigodom osnivanja jedne kuće, sudrugovi ostavljaju prvu pismenu refleksiju o odnosu siromaštvu u Družbi Isusovoj prema siromaštvu u drugim redovima. Dvije su vrste redova: *monaški*, u kojima pojedinac nema doduše nikakvo vlasništvo, ali ga ima samostan za potrebe kuće, za prehrane, odijevanje, i *prosjački* u kojima ni zajednica kao cjelina ne smije imati dobara. Ignacije i sudrugovi žele preuzeti prednosti jednog i drugog sustava: od monaških redova Družba preuzima to da može posjedovati kuće koje mogu primati prihode za sakristiju, namještaj u kućama za knjižnicu, ljekarnu, grijanje... Od prosjačkih redova preuzima to da za svakodnevnu prehranu, odjeću, održavanje nema nikakvih trajnih prihoda ili posjeda.¹¹

Nakon što je dao temeljnu ideju o Družbi Isusovoj u tzv. »*Quinque capitula*« ili u »*Institutum summa*« koja je zacrtana i odobrena već u Buli odobrenja *Regimini* 27.IX.1540., još jednom se Družba suočuje s franjevačkom Regulom. Prije nego je Ignacije dao definitivnu formulaciju Konstitucija, utječe se Predaji, tj. *Regulama* i *Konstitucijama* već postojećih monaških i prosjačkih redova, u kojima je bilo sadržano petnaestoljetno iskustvo redovničkog života. To suočenje je učinio tajnik Polanco. Neki isusovci su nijekali taj utjecaj, no Polancovi sažeci iz regula i Konstitucija to opovrgavaju. Polanco je sažeo *Regula non bullata* i *Regula bullata* svetog Franje Asiškog, kao i njegov *Testamenat* (Oporuku), a od papinskih deklaracija o Reguli tri papinske bule te dekreta Nikole III i Klementa V.

U stadiju *nastanka Konstitucija* nema zapravo više bitnih utjecaja na osnovne crte Ignacijeve ideje o Redu - te crte su već čvrste - nego je riječ više o juridičkom kodificiranju.¹²

10 Usp. MI Epp, 1, 408 sl. - Dokumenti iz povijesti Družbe Isusove izdani su u nizu *Monumenta historica Societatis Iesu*, Madrid 1891. sl. i u Rimu 1932. sl. Uobičajena kratica za taj niz je MHSI. Svesci koji se odnose na dokumente o svetom Ignaciju (Monumenta Ignatiana) obično se skraćeno navode sa MI.

11 Usp. MI Const. I, 61-65sl.

12 Usp. Günter Switek, nav. dj., str. 209.

2. Odnosi prema dominikancima

U mladosti Ignacije nije imao veze s dominkancima kao s franjevcima, no ipak za oporavka u Loyoli on i u svetom Dominiku vidi primjer za nasljeđivanje.¹³ Dominikanac Jacobus de Voragine autor je djela *Flos sanctorum* koje Ignacije čita od nevolje u Loyoli jer nema pri ruci viteških romana. U Manrezi je neko vrijeme proboravio u dominikanskom samostanu¹⁴ gdje je našao i ispovjednika koji mu je pomogao u teškim kušnjama škripula i napastima na samoubojstvo. Za studija u Alcali sluša predavanje logike prema Dominiku de Soto OP, a o fizici prema Albertu Velikom.¹⁵ U Salamanki mu je bio ispovjednikom jedan dominikanac, no tu dolazi i do teškoća, jer oci dominikanci hoće provjeriti ima li zabluda u njegovu poučavanju i u Duhovnim vježbama koje je davao.¹⁶ Dospijeva i pred crkveni sud. U Parizu je slušao predavanje i kod dominikanaca. Oni su ispitivali njegove Duhovne vježbe.¹⁷ Jedan od njih, Thomas Laurentius, u jednom dokumentu svjedoči o pravovjernosti i čestitosti Ignacija i drugova. Pozitivno govori i o duhovnim vježbama. Thomas Badia OP, Magister Sacri Palatii, ispituje »*Quinque capitula*«, čita ih pred Pavlom III. u Tivoliju, a ovaj usmeno odobrava novu Družbu. Prije konačnog papinskog odobrenja Duhovnih vježbi g. 1548. o. Egidije Foscharari OP i kardinal Burgosa Juan Alvarez OP daju pozitivno mišljenje.¹⁸

Bilo je i napadaja od pojedinih dominikanaca protiv novoga Reda. Tako poznati Melchior Cano OP g. 1548. u korizmenim propovijedima govori protiv novog oblika redovničkog ideala, protiv imena Družba Isusova, protiv Duhovnih vježbi, protiv naplaćivanja apostolskih poslova. General Reda OP Francesko Romeo u Castiglioneu uzeo je u zaštitu isusovce i njihovu je obranu uputio svim dominikancima 10.XII.1548. godine. Tu zabranjuje sve napadaje na isusovce i poziva dapače na potporu.¹⁹ Ceno ipak nije prestao s napadajima. Godine 1552. došlo je do novih sukoba na Tridentinskom saboru s Lainezom i Salmeronom te g. 1556. opet kod korizmenih propovijedi u Valladolidu. I kod posljednjeg pokušaja pomirenja g. 1559. u Rimu, kad se sretoše Lainez i Cano, nije došlo ni do kakvog zbližavanja.

Drugi oštri protivnik Družbe Isusove kod dominikanaca bio je Thomas de Pedroche koji je za toledskog nadbiskupa g. 1553. napisao cenzuru

13 Usp. *Autobiografija*, br.7.

14 Usp. *Ondje*, br. 23.

15 Usp. *Ondje*, br. 57.

16 Usp. *Ondje*, br. 64-72.

17 Usp. *Ondje*, br. 81.

18 Usp. *Breve Pastoralis Officii od 31. srpnja 1548*, MI Ex. 76-78.

19 Tekst se nalazi u *Vita Ignatii* od Petra Ribadeneire, MI FN (Fontes narrativi) IV, 462-465.

Duhovnih vježbi koje smatra srodnim dejadosima i alumbradosima. S druge strane vodstvo obaju redova bilo je zainteresirano za dobre odnose. Kad je g. 1558. bio izabran novi general dominikanaca i kad mu je vodstvo Družbe Isusove došlo u posjet, ovaj se pokazao kao velik prijatelj Družbe te rekao Lainezu da želi upotrijebiti sva prikladna sredstva da oba reda žive u ljubavi. I na konačno formuliranje Konstitucija Družbe Isusove utjecalo je zakonodavstvo Dominikanskog reda. U *Collectanea Polanci* nalaze se iscrpni izvadci iz *Contituciones Fratrum Praedicatorum*. To je lako shvatljivo iz apostolske svrhe obaju redova. U dodatku spisa *Constituciones Polanco* je sažeo i *Liber de instituciones officialium* dominikanskog generala Kumberta de Romanis, gdje 47. poglavlje sadrži pravila za različite službe u Redu. Među dominikancima koji su riječju i djelom odlučno branili Družbu Isusovu valja spomenuti ime Luis de Granada. Na žalost, unatoč obostranim naporima, u idućim su desetljećima napasti porasle.²⁰

3. Odnosi prema benediktincima

Veze s benediktincima nisu bile tako jake, ali su bile važne. Znamo da se Ignacije u Montserratu, u benediktinskoj opatiji, tri dana spremao na ispovijed.²¹ Ta je ispovijed za nj značila početak novog života. Za tu je pak opatiju značajan opat Garcija Jiménez de Cisneros (1455-1510), rođak franjevačkog kardinala Francisko Jiménez de Cisneros. Taj je u Montserratu udomaćio *devotio moderna*, za redovnike propisao dnevno dva razmatranja, napisao *Esercitorio de la vida espiritual* 1500. godine. *Devotio moderna* i *Esercitorio* utjecali su na Ignacija. Tu je došao u dodir s monastičkom kontemplativnom predajom i metodičkom molitvom, čime su njegove Duhovne vježbe bitno nadahnute. Manresa je udaljena tek nekoliko sati od Montserrata, pa je vjerojatno da je za svog jednogodišnjeg boravka u Manresi Ignacije i više puta svratio u Montserrat.

Ignacije je došao u dodir s benediktinskom opatijom u Monte Cassinu. Tamo je g. 1538. kroz 40 dana držao duhovne vježbe doktoru Ortizu.²² On i njegovi drugovi 22. travnja 1541. polažu svečane zavjete opet u benediktinskoj crkvi sv. Pavla izvan zidina u Rimu u pokrajnoj kapeli BDM. Tu je zapravo nastala Družba Isusova.

Pripremajući Konstitucije Reda Polanco je sažeo i *Regula Benedicti* kao i komentar te Regule od kardinala Juan de Torquemada (+1468). Papa je slao neke od prvih otaca u Sienu da reformiraju neke samostane, tako i benediktinski samostan San Prospero i Sant'Agnese. Upravo to po-

20 Usp. GÜNTER SWITEK, nav. dj., str. 210.

21 Usp. *Autobiografija*, br. 13, 17.

22 Usp. *Onđe*, br. 98.

slanje od pape bilo je povod prvim ocima za zajedničko vijećanje o tom da li da svoje dosadašnje slobodno drugovanje pretvore u čvrstu redovničku zajednicu.²³

4. Odnosi prema kartuzijancima

Posebna je kvaliteta Ignacijevih odnosa prema kartuzijancima.²⁴ Kod obraćenja Ignacije se odlučuje na strogi život, na nasljedovanje svetaca, na pokorničko hodočašće u Svetu Zemlju. Pomišlja na ulazak u kartuziju u Burgosu, o kojoj se informira i doznaje da je na dobru glasu, jer čuva strogoću i vjerna je pravilima.²⁵ U Loyoli za oporavka čita *Vita Christi* od kartuzijanca Ludolfa Saksonskog (1300-1378). Premda iz motiva da pomaže dušama kasnije više ne pomišlja na to već se daje na studij, ostaje u dobroj vezi s njima. U Parizu se ispovijeda i pričešćuje kod kartuzijanaca. Neki od Ignacijevih prijatelja ulaze u kartuziju. Dopušten je i prijelaz iz Družbe Isusove u kartuziju.²⁶

5. Odnosi prema regularnim klericima

Početkom 16. stoljeća nastaje novi tip redova, tzv. regularni klerici. S jedne strane oni žele biti klerici, tj. dušobrižnici, a s druge strane žele se vezati redovničkim zavjetima i voditi zajednički život (po regulama). Taj novi tip redova očito je odgovarao tadašnjim potrebama Crkve. Družba Isusova crkveno-pravno pripada tom tipu, no prije nje već su bile osnovane četiri takve skupine: teatinci (1524), klerici dobrog Isusa (1526), barnabiti (1530) i somaski (1532). Ignacije je g. 1536/37. u Veneciji sreo sv. Gajetana iz Tijene i Gian Pietra Caraffu, biskupa iz Chietija (Theate), kasnijeg papu Pavla IV. - suosnivače teatinaca i upoznao njihov način života. U buli odobrenja Klementa VII. *Exponi vobis* daje im se da žive »u uobičajenom kleričkom odijelu, pod imenom i oznakom regularnih klerika, u zajednici, sa zajedničkim vlasništvom, da primaju i druge svećenike koji taj uobičajeni način života žele slijediti, kao i da mogu sastaviti Konstitucije koje treba da pomažu način života čestitih i pobožnih svećenika«. ²⁷ Glede odijela, ceremonija i uopće načina života treba da se prilagode običajima dobrih klerika, mjesta u kojem žive. Glavna svrha im je reforma svećeničkog staleža.

23 Usp. ANDRÉ RAVIER, *Ignace de Loyola fonde la Compagnie de Jésus*, str. 81sl.

24 Usp. J. BEYER, »Saint Ignace de Loyola Chatreaux« u *Nouvelle revue théologique* 78 (1956) 937-951.

25 Usp. *Autobiografija*, br. 9.

26 Usp. MI Const. I, 361.

27 Usp. *Bullarium Romanum* VI, 162.

Bez sumnje ima važnih dodirnih točaka između Ignacija i regularnih klerika, prije svega u »običajnom načinu života«, »poput čestitih svećenika«. ²⁸ Osim toga mora da je u Veneciji između Ignacija i Carraffe došlo do nekog neslaganja. U jednom svom pismu Ignacije kritizira određene oblike siromaštva kod Caraffe i daje prijedloge za poboljšanje. ²⁹ Je li to jedini razlog? Kasnije se u krugovima teatinaca tvrdilo da je Ignacije tada htio pristupiti k njima.

Neke vanjske sličnosti postojale su između isusovaca i teatinaca, jer su u počecima članove Družbe Isusove nazivali teatincima ili su ih zamjenjivali s njima. Unatoč nekim zajedničkim crtama valja reći da je konkretni oblik života i poziv teatinaca - bar u početku - »reformiran« i »svećenički«, no više u »kanonskom« smislu, a *manje* u »apostolskom« ili *misio-narskom*. Ignacije je imao profinjen osjećaj za raspoznavanje nijansi i razlikovanje poziva i karizmi. To je napokon i bilo razlogom zašto je otklonio ponudu od teatinaca, somaska i barnabita da im se Družba Isusova pridruži. ³⁰

Jasno je da je Ignacije poznao stare redove, da je njima mnogo dugo-vao i cijenio ih. Zašto onda nije ušao u jedan takav red. Ako on unatoč svojoj snažnoj kontemplativnoj sklonosti i svom načelu »samo Boga tražiti« nije htio pristupiti kartuzijancima ili benediktincima; zašto, uz duboko poznavanje ideje prosjačkih redova, nije pošao k franjevcima ili dominikancima? Ili konačno, zašto se nije priključio već postojećim regularnim klericima s kojima je imao zajedničke mnoge nove uvide? To je bilo prije svega zbog toga, ako sada ne gledamo na njegove karakterne osobine, osobne biografije i povijesne slučajnosti, što je on više-manje svjesno ili nesvjesno, imao pred očima poziv, pa time i ideju Reda koji nije nalazio ostvaren ni u kojem od spomenutih redova.

28 O izrazu »običan način života« usp. *Constitutiones Societatis Iesu*, br. 8. i 580. Formula »poput čestitih svećenika« nalazi se u buli Julija III. »Exposcit debitum« od 21. srpnja 1550. kojom ponovno odobrava Družbu s nešto izmijenjenom Formulom Instituta. MI Const. I, 380. - na hrvatskom jeziku imamo samo djelomično prevedene i izdane *Konstitucije* i to u: *Naš isusovački život*, FTI, Zagreb 1991. pod naslovom »*Izabrani dijelovi Općeg ispita i Konstitucija*«, str. 21-89. Priprema se izdavanje cjelovitog teksta *Konstitucija* na hrvatskom jeziku. Uobičajeno je da se i *Konstitucije* navode prema rubnim brojevima.

29 Usp. MI Epp, I, 114-118.

30 Usp. GÜNTHER SWITEK, nav. dj., str. 216, bilj. 62. - Usp. - Klaus SCHATZ, SJ, »*Ordensleben. Die evangelischen Räte im Zeitalter der Reformation*« u *Ignatius von Loyola und die Gesellschaft Jesu 1491-1556*. Izdali Andreas Falkner i Paul Imhof. Echter Verlag Würzburg, 1990, str. 109-120.

II. Neke oznake novog reda Družbe Isusove u usporedbi s postojećim redovima

1. Ne monasi - nego klerici i apostoli

Kad je Ignacije u Parizu okupio oko sebe prve sudrugove, još nije bilo govora o osnivanju novog reda. To nije bilo ni onda kad su iz Pariza krenuli put Italije. Pa čak ni kad su u Rimu postavili izričito pitanje treba li da se udruže u neki red jer su neki o tom još dvojili. Srozani ugled većine redova, opterećenost kršćanstva velikim brojem monaha-prosjaka, opasnost da moraju prihvatiti neko već postojeće pravilo koje je tuđe njihovoj namisli (karizmi), sve je to utjecalo na njih da oklijevaju s takvim korakom, o tom naime da osnuju novi red. Istini za volju: nije im svrha bila osnovati red, nego biti apostoli. Red je tek sredstvo da budu apostoli.

Ignacije i drugovi već su prije donijeli odluku, koja je značila jedan dosljedan život po evanđelju, nasljedovanju Isusa Krista u duhu Duhovnih vježbi. Taj su ideal opisivali na različite načine. Lainez govori o »siromaštva i križa« te o obećanju da će »živjeti siromašno predati se službi Bogu našem Gospodinu i potrebama bližnjih«. Faber izriče svoju misao biblijski (u vezi s Mt 4,22 par): Oni su htjeli napustiti »roditelje i mreže a zadržati samo još potrebni novac za putovanje«. Ignacije se odlučio »da se u siromaštvu posve preda služenju Bogu i pomaganju dušama«, a za tu je svrhu tražio i našao sudrugove, odlučne da se postave »službi Bogu« i »pomaganju bližnjima«. ³¹

Značenje ove zajednice ponajprije se opisuje veoma *općenito* i to s *odnosom prema njihovom duhovnom* ocu sv. Ignaciju. Sudrugovi su naime htjeli slijediti »modo de vivir de Inigo« ili »Istituto di Inigo«. ³² Na kakav se sadržaj pritom mislilo, osim na obvezu zavjeta od 15.VIII. 1534. na Montmartreu glede siromaštva, čistoće i putovanja u Jeruzalem (s papi-*nom* klauzulom)? Ako su se htjeli staviti papi na raspolaganje da ih on šalje kamo hoće, tada je u to bila uključena i odluka da postanu svećenici. U tom se sastojala njihova »pomoć dušama« i njihovo angažiranje u »pomaganju bližnjih«. U tom sklopu Lainez spominje izričito propovijedanje i služenje po bolnicama. Rodriguez spominje u svom izvješću na Montmartreu ne naplaćivanje sakramenta pokore. ³³

Njihovu odluku valja shvatiti i u kontekstu tadašnjih različitih pokušaja reforme svećeničkog staleža: u Parizu Jean Standonck (+1504), njegov nasljednik kao duhovnik u Montaigu - kolegiju Noël beda (+1537), Josse

31 Usp. GÜNTER SWITEK, nav. dj., str. 217-218, bilj. 74-76.

32 Usp. MHSI Fabri Monumenta, 495.

33 Usp. GÜNTER SWITEK, nav. dj., str. 218, bilj. 81-82.

Clichtove (+1543) te koncil u Sensu odnosno Parizu (1527-1528). U sjevernoj Italiji na istoj je crkvi biskup Mateo Liberti iz Verone i Gajetano de Tiene te Gian Pietro Caraffa. U svim tim slučajevima išlo se s jedne strane za intenziviranjem dušobrižništva, s druge strane za vlastitim stilom svećeničkog života koji je prije svega bio označen siromaštvom i produbljenim duhovnim životom. Svrha im je bila stvaranje »reformiranih svećenika«. No svima spomenutima zajednički je bio jaki *kultni* naglasak u shvaćanju svećenika. Ta skupina *oko Ignacija* stavlja *drugi naglasak*. I oni su bili »reformirani svećenici«: provodili su »evanđeoski život«, živjeli su u siromaštvu i bez ambicija za unosnim službama ili prihodima. No naglasak njihove svećeničke aktivnosti nije bio na kulturnom elementu, nego na naviještanju i dijeljenju sakramenata, prije svega sakramenta pokore, i to sve ne u ograničenom krugu nego univerzalno i ondje kako inače nitko nije dolazio i gdje su potrebe bile osobito velike. Tome je služila nakana da se stave na raspolaganje papi, univerzalnom biskupu, od kojeg su u punoj raspoloživosti očekivali »misiju« - poslanje. Nisu na svoje svećeništvo gledali kao na svećeništvo »u sebi«, nego kao na svećeništvo »za druge«, ne samo kulturno već i apostolski i univerzalno.³⁴

Prvi svećenik u Ignacijevu krugu bio je Petar Faber, zaređen 30.V. 1534. Ostali su zaređeni 24.V.1537. u Veneciji, jer su još jednom u biskupove ruke položili zavjete siromaštva i čistoće.³⁵ Tako su zavjeti postali javni dok su oni na Montmartreu bili privatni. Na taj su način i stvarno postali »reformirani svećenici«. Njihova odluka za svećeništvo je dakle starija od odluke da osnuju red. Polazeći odavde valja shvaćati i bitne crte Družbe koja nastaja u usporedbi s drugim redovima.

Zanimljivi su nazivi koji su se ovoj skupini nadijevali: »preti pellegrini«, »preti reformati«, »Compañia de los sacerdotes de Jesús«, »pauperes Christi sacerdotes«.³⁶ Oni su za se izabrali naziv Družba Isusova, jer su Isusa smatrali jedinom svojom glavom.³⁷ Katkad je taj naziv bio pogrešno shvaćen kao da se radi o oholosti ili čak i herezi, pa su se članovi Družbe morali i braniti.³⁸ A što se nisu nazvali ordo nego compañia, učinili su to ne zbog militantnih pobuda, nego stoga što su se u to vrijeme češće manje crkvene skupine, slične redovničkim, nazivale compaignia. Uostalom to

34 Usp. SEVERIN LEITNER SJ, »In Oberitalien. Aufbruch zum priesterlichen Dienst« u: *Ignatius von Loyola und die Gesellschaft Jesu 1491-1556*. - Usp. GÜNTEK SWITEK, nav. dj., str. 219.

35 Usp. *Autobiografija*, br. 93.

36 Usp. GÜNTER SWITEK, nav. dj., str. 219. - Usp. PHILIP ENDEAN, SJ, »*Prete Ri-formati del Gesù*« und Pfarrer Luthers. *Das Deil der Seelen als gemeinsames Anliegen*« u: *Ignatius von Loyola und die Gesellschaft Jesu 1491-1556*, str. 121-128.

37 Usp. ANDRÉ RAVIER, nav. dj., str. 23, bilj. 13.

38 Usp. npr. obranu od strane Polanca MI FN 1, 203 sl; od strane Laineza MI FN II, 133-135; od strane Nadala MI FN I, 313 sl.

ime nose i prije nego su dobili crkveno službeno odobrenje. Taj naziv *ordo* nije u to vrijeme mogao doći u obzir. Članove su uskoro, poradi kratkoće u nazivanju, počeli zvati, ponajprije u Njemačkoj »Jesuiten«.³⁹

Ignacije je često govorio i o »minima Societas«, o najmanjoj Družbi, i to iz skromnosti: jer je bila najmanja, najslabija i posljednja među redovima nakon osnivanja.⁴⁰

Činjenica da je papa Pavao III. najprije usmeno odobrio *Prima Instituti Summa* 03.IX.1539. u Tivoliju, a službeno odobrenje *Regimini* dao tek nakon godinu dana, još jednom ističe neobičnu posebnost Družbe Isusove. Novost Instituta izazvala je protivljenje brojnih utjecajnih kurijalaca. Kardinal Girolamo Ghinucci, tajnik papinskih brevea, sablaznio se nad tim da se prema *Quinque capitula* u Družbinim crkvama zabranjuje glazba i glazbeni instrumenti i da se ne propisuju kao teška obaveza nikakva pokornička djela ni druge opservancije.⁴¹ Kardinal Bartolomeo Guidicioni bio je uopće protiv osnivanja redova i najradije bi sve redove sveo na četiri: dominikance, franjevece, cistercite i benediktince.

Kad je napokon Družba Isusova ustanovljena, uskoro je nastalo pitanje kamo je valja smjestiti među postojećim redovima i koju ulogu ima njen svećenički značaj. Nadal veli u svojim *Annotationes in Examen generale* g. 1557: »Mi smo pozvani kao svećenici i kao klerici, a ne kao monasi«.⁴² U svom *Tractatus de Professione et Choro* upućenom sv. Karlu Boromejskom g. 1572. Nadal dalje veli: »Družba Isusova je zajednica redovničkih svećenika... Naš red nije dakle monaški i ne može se naš red prosuđivati iz vidika drugih redova, nego ga valja prosuđivati iz njegova vlastita cilja, kao i sredstva koja su mu potrebna za cilj« (»Est societas clarificatus religiosus«). Polanco veli »... mi nismo monasi nego redovnici svećenici«. Slično i Lainez g. 1562. u pismu Franji Borgiji: »Naša se Družba ne sastoji od monaha nego od klerika ili od redovnika svećenika«.⁴³ Iz svega proizlazi da se Družba Isusova definira po svećeništvu, a tom načinu života pripadaju i redovnički zavjeti. *Svećeništvo i apostolat* su u njoj tako središnji da se ona ne može ubrajati u monaške redove, pa ni među prosjačke, kod kojih je na početku u prvi plan stavljen *laički* element.

Iz ovoga je jasno zašto se često postavljalo pitanje je li Družba Isusova uopće Red. Što se više naglašavao svećenički značaj, to se više uočavala razlika nasuprot tradicionalnim Redovima,⁴⁴ pa su stavljali, više uz svjetovni kler. Godine 1551. Acta Tridentskog sabora uz ime Lainez stavljaju

39 Usp. MI FN 1, 792 i bilj. 18.

40 Usp. MI FN II, 131.

41 Usp. MI Const. I, 19.

42 MHSI Epp. Nadal V, 174.

43 MHSI Epp. Nadal IV, 173 sl.

44 Usp. JOSEF STIERLI, *Ignatius von Loyola. Gott suchen in allen Dingen*, str. 127-129.

oznaku clericus saecularis Congregationis Jesu, a još g. 1562. kod Kanizija čitamo clericus saecularis Societatis Iesu.⁴⁵

S druge strane trebalo je Družbu Isusovu zbog *zavjeta* smatrati redom. Zato su se isusovci i smatrali redom. Ponajprije je Nadal uvijek ponovno isticao da je Družba od Crkve odobreni red. Bobadilla je tvrdio: Zavjeti na Montmartreu izrasli su u redovnički stalež. Raspravu je li Družba doista red riješio je papa Grgur XIII. 1584. Bulom *Assdente*, koji je izjavio da su svi koji u DI poslije novicijata polažu jednostavne zavjete jesu »doista i u strogom smislu redovnici«.⁴⁶

II. Nema motiva u koru - nego »Boga nalaziti u svim stvarima« (ovo je Ignacijeva izreka)

Često se tvrdi »Jesuita non cantat«, pa se manjak smisla za glazbu u Družbi Isusovoj izvodi iz manjka tog smisla u osnivača. Ipak, Ignacije je volio glazbu i pjesmu. Iz Manrese izvještava da je svakog dana »slušao svečanu misu, Večernju i Povečerje, koji su se u jednoj Crkvi pjevali«.⁴⁷ Glazba ga je dizala u molitvi. Unatoč tome već u *Prima Instituti Summa* izričito se veli da su svećenici Družbe Isusove obvezani za časoslov, »no ne u koru... stoga neka se kod misa i drugih pobožnosti ne služi ni orguljama ni glazbom, ni pjevanjem«. Bula *Regimini* govori o privatnoj molitvi časoslova. Kontitucije VI,3, o stvarima kojima se naši članovi neka ne bave: ni recitiranjem u koru dnevnih časoslova, ni svečanim pjevanim misama ili oficijem (Konst. 586). Drugdje govori o tom čega u našim kućama ne treba držati: žene, oružje ni »instrumente za tašte stvari« (Konst. 266), pa ni glazbene instrumente (Konst. 268).

Neprihvaćanje molitve u koru bila je novost, izazvalo je mnoge nespornice i moralo se obrazložiti. *Prima Instituti Summa* ovako obrazlaže: »da ne bismo time (tj. molitvom u koru) u služenju bližnjem bili spriječeni... Za nas je to prevelika zapreka jer se velik dio dana i noći moramo brinuti za duhovno i tjelesno dobro bolesnih ljudi«⁴⁸ Kontitucije ovako obrazlažu: »Svrha je Družbe Isusove obrana i širenje vjere; naši neka se ne sastaju na svečane mise, vjernici koji su toga željni, naći će to kod drugih, imat će za to prilike (Konst. 586).

Isusovci i sebi daju obrazloženje. Ponajprije Ignacije: on priznaje, kad bi se radilo o njegovu ukusu i sklonosti, tada bi on uveo i korsko moljenje i crkveno pjevanje u Družbu. No uvidio je da je naš Institut za drugu

45 Usp. *Concilium Tridentinum VIII*, Freiburg 1919, str. 557.

46 *Institutum Societatis Iesu I*, Firenze 1892, str. 94.

47 *Autobiografija*, br. 20.

48 Usp. MI Const. I, 19.

svrhu. Nadal piše Karlu Boromejskom: »Svrha je Družbe Isusove obrana i širenje vjere; sredstva su propovijedanju... Družba Isusova je ujedno kontemplativna i aktivna. Kontemplativna u meditaciji, molitvi, duhovnim vježbama, bez čega se ni aktivni život ne može pravo provoditi. U tome su isusovci iskušani, no drugi obredi mogli bi ih spriječiti u njihovoj svrsi i sredstvima« (Usp. MHSI Epp Nadal, 165-181, ovdje 173 sl.).

Ne preuzimanjem molitve u koru ne smanjuje se cijena molitve. Privatno su dužni moliti brevijar, božanski časoslov. No Ignacije hoće i *nešto novo* istaknuti, gotovo kao nadomjestak za izostavljanje javne molitve. On hoće da članovi Družbe »*Boga traže i nalaze u svemu*«. Rektor u Coimbri, p. Urbanu Fernandezu, piše Polanco po Ignacijevu nalogu: »O molitvi i razmatranju: ako se ne radi o nekim posebno teškim i dosadnim napastima i teškoćama, držim da je on (Ignacije) više sklon tome da se nastoji *Boga naći u svemu* nego da se količinski mnogo vremena upotrijebi za molitvu. Duh koji se u Družbi želi vidjeti jest taj da se ne nađe manje pobožnosti u bilo kojem dijelu ljubavi i posluha, nego u molitvi i razmatranju«. ⁴⁹ Slično u jednom drugom pismu govori kako valja tražiti Boga prisutnog: u ophođenju, hodanju, gledanju, blagovanju, slušanju, shvaćanju i u svemu što činimo, jer istina je da je Božje veličanstvo u svim stvarima po svojoj prisutnosti, moći, biti. ⁵⁰

U svom *Memorialu* Consalves da Camara piše: »Kad je 22.XI. p. Nadal našem ocu govorio o razmatranju koje bi trajalo sat i pol, kako se to čini u Španjolskoj, otac reče da je to za studente dovoljno, pretpostavivši da se radi o osobama koje se znadu svladati, sposobne su za odricanje: u takvom slučaju netko može više moliti u četvrt sata nego drugi u dva sata, ako nije sposoban vladati samim sobom... A ipak Ignacije vrlo hvali molitvu, kako sam često već ustvrdio, a nadasve onu koja se događa tako da se Boga ima uvijek pred očima.« ⁵¹

Što se tiče formiranih isusovaca Ignacije ne daje nikakvih čvrstih propisa o molitvi jer pretpostavlja da su oni duhovni ljudi i da čine ono što mogu. Smatra »da za njih ne bi trebalo što se tiče molitve razmatranja i studija, kao ni u tjelesnih vježbama posta, bdijenja ili drugog čega glede strogosti ili svladavanja tijela, propisati koje drugo pravilo, osim onoga što svakom pojedincu nalaže razborita ljubav (discreta caritas). No neka uvijek pita za savjet ispvjednika, a gdje nastane sumnja neka se stvar iznese pred poglavara« (Konst. 582) (Ne subjektivizam nego neka objektivna kontrola).

49 MI Epp. III, 502.

50 Usp. MI Epp. III, 510.

51 MI FN, 676 sl. - Usp. J. STIERLI, nav. dj., str. 106-115 (Mystik der »Gott linden in allen Dingen«).

To »nalaženje Bogu u svemu« visok je, gotovo previsok, ideal. Netko je u napasti da pobjegne, skloni se u kontemplaciju. Netko, naprotiv, u napasti da se otme kontemplaciji, molitvi, i bude samo aktivan. Valja ujediniti oba vidika. Konkretno se pod tim misli ovo: vjerničko gledanje na svijet kojim se sve stvari i događaji vide vjerom; trajno traženje volje Božje; čista nakana u djelovanju; a kao zadnji motiv svega da bude ljubav koja služi.⁵² *Uvjeti* za »nalaženje Boga u svemu«: mrtvljenje, (asceza) i nijekanja sebe; izričita molitva u redovitoj, makar i kraćoj meditaciji, a iznad svega dnevno ispitivanje savjesti, koje nije samo u tom da se istražuju nedostaci i grijesi, nego prije u zahvali za Božje djelovanje na nama i s nama i otkrivanje kako i kamo nas Duh potiče; izričito vježbanje traženja Boga u svemu čestim sabranjem. *Bez tog osobnog truda lako se pada u iluzije*. Ovdje možemo upozoriti i na praksu svetog Ignacija: u Rimu je običavao oko dva sata ostati u duhu i molitvi nakon Mise. Tu dolazi do izražaja bez sumnje jaka *kontemplativna crta* koja daje razumjeti prvašnju Ignacijevu želju da uđe u kartuziju. Nadal je tu vidio ostvareni ideal čovjeka kontemplativnog u akciji (contemplativus in actione), a Družbu smatra ujedno kontemplativnim i aktivnim redom.⁵³

Takav molitveni ideal u Redu nije lako provesti. Oporbe su dolazile izvana i iznutra. *Izvana*: Papa Pavao IV. htio je da Družba ima molitvu u koru. Ignacija je to mnogo zabrinjavalo. Poslije Ignacijeve smrti isusovce je nazvao pobunjenicima zato što još nisu prihvatili molitve u koru. Tek nakon Ignacijeve smrti papa je zahvatio svojim autoritetom i naredio molitvu u koru (Odbacivanje te molitve je navodno u prilog heretike koji isto odbacuju takvu molitvu). Tako su isusovci uveli korsku molitvu za papina života (jer je odredba bila samo usmena). Još je Ignacije za života, da ispuni papinu želju, dopuštao je da se nedjeljama i blagdanima služe svečane Mise i pjevaju Večernje.

Unutar Reda bilo je oporbi Ignacijevim predodžbama s obzirom na molitvu, kako to pokazuju nesuglasice s obzirom na trajanje i način molitve u DI. Dok Konstitucije za skolastike osim svete Mise dnevno predviđaju jedan sat uključujući i usmenu molitvu uz dva ispita savjesti (br. 342), a za formiranog isusovca uopće ne određuju neku mjeru molitve (br. 582), drugi nasljednik svetog Ignacija - sveti Franjo Borgija, opunomoćen od Druge generalne kongregacije, propisuje za sve isusovce osim dva ispita savjesti pun sat molitve ujutro. Već je Nadal g. 1553, kao vizitator u Španjolsku, na molbu tamošnjih isusovaca, koji su se stidjeli što je tako malo propisane molitve, odredio sat i pol molitve, čime si je priskrbio oštar ukor sv. Ignacija. To je bilo uzrokovano i uspoređivanjem s tradicional-

52 Usp. JOSEF STIERLI, »Gott suchen in allen Dingen. Jeronimo Nadal« u: *Ignatius von Loyola...* str. 189-195. Usp. *Duhovne vježbe*, br. 233.

53 Usp. E. CORETE, »In actione contemplativus« u: *ZkTh* 76 (1954) 55-82.

nim redovima i njihovim običajima u molitvi. U Španjolskoj je postojala tendencija za duljom molitvom. Borgija je, pod utjecajem franjevačke pobožnosti, još prije ulaska u Družbu, koncem 1540. kao isusovac (incognito) molio osam sati dnevno. Glede *načina* molitve Konstitucije ostavljaju slobodu između usmene i unutrašnje molitve (br. 342-345), prema razboritom sudu poglavara. Ignacije zna da su sposobnosti posljedica razboritosti...

3. *Nikakve posebne opservacije — već »obični način života«*

Način života starih redova bio je označen mnogim pravilima, konstitucijama, običajnicima koji su propisivali običaje: određeno odijelo, koje se od drugih redova barem u nečem razlikovalo, redovničko ime umjesto krsnog imena, propisane pokore, izvanredni postovi, određeni liturgijski obredi i običaji, sve do u tančine određeni oblici međusobnog ophođenja. Sve je to obuhvaćeno pod jednim imenom »opservancija«. Točnost i vrijednost u vršenju tih opservancija vrijedili su kao mjera savršenosti. Način života Družbe Isusove označen je time da - bar u načelu - ne predviđa takve opservacije. U *Općem ispitu* se veli: »Inače je izvanjski način života običan zbog opravdanih razloga, koji imaju pred očima uvijek veće služenje Bogu. Nema nikakvih redovitih pokora ni tjelesnih trapnja, što bi ih se zbog dužnosti imalo obavljati nego svaki može odabrati one za koje se s odobrenjem poglavara drži da više pomažu njegov duhovni napredak i koje će mu poglavar moći naložiti radi te iste svrhe« (Konst. 8). Zatim se u VI. dijelu Konstitucija veli: »Što se tiče načina prehrane, spavanja i uporabe ostalih stvari nužnih ili prikladnih za život, običan je i u skladu s mišljenjem liječnika onog kraja. Tko god sebi od toga što uskrati, ne čini to zbog *obaveze* nego zbog pobožnosti. Neka se ipak uvijek pazi na poniznost, siromaštvo i duhovnu pobudu, koja nam u Gospodinu uvijek ima biti pred očima« (Konst. 580). Daljnju potvrdu toga daje nam papinska Bula iz godine 1550: »U onome pak što se tiče jela i odbijanja i drugih izvanjskih stvari slijedit će *zajednički i odobren običaj* čestih svećenika« (Formula Instituta, br.8).

Razlog za ovakve odredbe bio je taj što Ignacije *nije* htio strogo propisanim opservacijama *otežati pokretljivost i sposobnost za djelovanje*. Nadal je jednom izjavio da monasi koji ne izlaze da bi pomagali ljudima, mogu postiti i krotiti svoje tijelo; isusovci pak trebaju tjelesnih snaga da bi mogli pomagati bližnjemu u različitim dušobrižničkim službama i misijama. Osim toga, po »*običnom životu*« *uklanjaju se prepreke između apostolskog radnika i naroda*, što je osobito bilo važno u radu s hereticima i poganima. Tu se isusovci izričito pozivaju na Isusov primjer. Linez piše: »Družbin se način života razlikuje od života drugih redovničkih obitelji. Postoje dva načina pomaganja bližnjem, piše naš o. Ignacije. Prvi je asketska strogoća,

kad se čovjek osjeti potaknutim na vršenje pokorničkih stvari, npr. nošenje grubog odijela, bičevanje, post, i to je dobro. Drugi se pak način sastoji u ljubavi prema bližnjemu. Za prvi je način primjer Ivan Krstitelj, a drugi sam naš Otkupitelj. Sv. Ivan Krstitelj nastupio je u vanjskim znakovima velike kreposti. Krist je pak živio običnim životom.⁵⁴ Otvaraju se vrata inkulturaciji, prilagodavanju u apostolskom djelovanju.

Kao konkretna točka za uspoređivanje poslužili su »honesti sacerdotes«, čestiti svećenici. Taj izraz iz prvog jezika, koji je prije svega označavao regularne klerike, značio je usklađivanje s kanonskim normama o svećeničkom životu: čistoća, jednostavnost u stilu života, skromnost i poniznost. Uz to honesti sacerdotes zamišljali su se već prema području gdje su boravili jer je konkretni način života mogao varirati već prema mjestu, vremenu i okolnostima. Stoga je Ignacije govorio da se valja prilagoditi i običajima odgovarajuće zemlje (inkulturacija). Prvi korak prema tom »običajnom životu« bio je u tom da se ne uzima neki određeni habit. Na »običajan život« spada izvjesna briga za tijelo da ga se uzdržava za apostolski posao. Premda se redovito nisu upotrebljavale jahaće životinje (Konst. 575), Ignacije je zbog zdravstvenih razloga lako dopuštao iznimke. Za odijelo se uzimalo platno iz srednje vrijedne tkanine: ni prefino kao u prelatu, ni pregrubo kao u pustinjaka. Odstupanje od monaških običaja vidi se i u tom da se nije uzimalo novo ime, te u načinu oslovljavanja: Ignacije nije htio da se naši oslovljavaju s *patres* ili *braća*, nego samo imenom. Samo poglavari su *Patres*. U ostalim je stvarima Ignacije bio vrlo suzdržljiv prema svemu što bi odisalo monaškim običajima. Oklijevao je glede zajedničke molitve čitave zajednice, čak i onda kad bi se molilo za izbor pape zbog straha da se ne uvedu novosti u obredima. Nije dopuštao pritišcima neke subraće koja su htjela da se pooštre propisani postovi za petke. Osobito je Franjo Borgija želio, uz jako naglašenu monastičku duhovnost, uvesti neke opservancije, kao što su određena pokornička djela za neke dane, jedan način odijevanja za sve isusovce i veći broj dana za post i pokoru.⁵⁵ Dakle, ne jednostavno odbacivanje pokore, nego individualno prema *discreta caritas*, prostor za odgovornu slobodu i inicijativu na tom području.

4. Ne »stabilitas« — nego poslanje u opći apostolat

Kod starih redova bila je od vremena Pahonija uspostavljena jedna značajna ustanova, klauzura, koja je često - uz pomoć klauzurnih zidova - odvajala samostan, klaustar od svijeta. To je dosljedno pojačala *Regula benedicti* kad je zavjetom o trajnom boravištu (*stabilitas*) potvrdila tu zat-

54 MI FN II, 138.

55 MHSI S.F. Borgia III? = %!

vorenost. I samostani prosjačkih redova imali su još jak klaustarski značaj (zatvoreni), premda je propovijedanje često u obliku putujućih propovjednika - spadalo na bit prosjačkih redova (mendikanata). DI više ne govori o klaustrima i konventima, nego jednostavno o »kućama«, »kolegijima« (»rezidencijama«). Nadal jednom čak veli: »Valja paziti da u DI bude različitih vrsta boravišta i stanovanja. Postoje naime kuće novicijata, kolegija, kuće profesora, apostolska putovanja, pa po ovom posljednjem savijet postaje našom kućom«. ⁵⁶ Tu nastaju granice između klaustruma i svijeta, oba postaju istovjetna.

Bila je očita, naravno, problematika ove opcije, no vidjelo se i njezino opravdanje u posebnom apostolskom cilju Reda i u posebnoj karizmni Družbe Isusove. Nadal veli u svojim Exhortationes g. 1567. u Kolnu: »Družba nije osnovana radi svoje vlastite /duhovne/ koristi, nego mnogo više za dobro drugih. Za vlastitu naime savršenost bili bi dosta drugi redovi« (Epp. Nad, V, 785).. Naravno, DI kao Red ima za svrhu vlastito, osobno posvećenje članova. U *Općem ispitu* se veli: »Svrha je ove Družbe da se milošću Božjom brine ne samo za spasenje i savršenost svojim duša već da istom milošću svim snagama radi i za spasenje i savršenost bližnjih« (Konst. 3). Tu se dva cilja javljaju jedan uz drugi. No opet je govor o jednom cilju Družbe. U sedmom dijelu Konstitucija je govor o »odnosu prema bližnjem kao o cilju koji je veoma svojstven našem zvanju« (Konst. 603). U šestom dijelu Konstitucija veli se da je »svrha Družbe i njenog poučavanja /kolegij/ pomagati bližnjemu u obrazovanju i ljubavi prema Bogu te spasiti vlastite duše« (br. 446). Francois Courel je jasno protumačio, unatoč svim dvostrukim formulama, da je prema Ignaciju svrha Družbe slava Božja i služenje Bogu i pomaganje bližnjemu; vlastito usavršenje ostaje dakako zadaća, ali ona poprima ulogu sredstva koje služi pravom cilju. ⁵⁷ Prava zadaća Družbe ostaje »pomagati dušama«, odnosno »bližnjima«, i to upravo onima koji su najpotrebniji, do kojih ne doseže pomoć biskupa i dijecezanskog klera, kao što su hetici, ili neki grad koji je pretrpio neku nesreću. Budući da su isusovci posljednji, žele pomagati upravo onima koji su posljednji.

Upravo u toj načelnoj spremnosti za univerzalni apostolat je specifična oznaka Družbe Isusove, a to se iznad svega izriče zavjetom poslušnosti papi, univerzalnemu biskupu. Polazeći odatle, može se razumjeti zašto Ignacije i drugovi nisu vidjeli mogućnost da svoj ideal ostvare u nekom drugom redu. Povijest pokazuje da se još za Ignacijeva života rad reda

56 NADAL, Exhort. 1561, MHSI Epp. Nadal V, 469. - Usp. JOHN W. O'MALLEY, »Die Welt ist unser Haus. Die Berufung der Jesuiten« u: Ignatius von Loyola..., str. 149-162.

57 Usp. FRANCOIS COUREL, »La fin unique de la Compagnie de Jésus« u: AHSI 35 (1966) 186-211. - Usp. Konstitucije, br. 603, 446.

proširio po čitavom svijetu i da je poprimio najrazličitije oblike: ostvarila se ta univerzalna crta apostolata.

Zavjet posluha papi s obzirom na poslanje, koji polažu profesu Družbe Isusove, jest kao neka *protuteža onom zavjetu monaha o postojanosti* u jednom samostanu (*stabilitas*). Stoga »zajednica« isusovaca nije u prvom redu zajednica onih s kojima se »slučajno« živi pod istim krovom nego zajednica reda po čitavom svijetu, *corpus Societatis*. Konkretna pak kuća zajednica je *communitas ad dispersionem*, zajednica za raspršenost (32 GK Dekret »Isusovac danas«).

U ovom smo prikazu iznijeli samo neke vlastitosti Družbe Isusove u usporedbi s drugim redovima, i kako su na njih gledali Ignacije i drugovi. Premda Ignacije i drugovi puno *duguju drugim redovima*, ipak je on svojoj zajednici, u cjelini gledano, dao oblik po kojem se od njih *razlikuje*. Među *različitim crtama* ignacijanske karizme *malo ih je doduše koje se ne susreću već u drugim redovima*. Ipak je duh Družbe Isusove u svojoj *ukupnosti* nešto što se ne može lako poistovjetiti s nečim drugim. Ignacije je za se i za svoj Red primio karizmu koja se ogleda u čitavom ustrojstvu reda. Tipično ignacijanska vlastitost sastoji se dakle manje u pojedinostima, novim odredbama, a više u dosljednom provođenju pojedinih odrednica u *većem služenju Crkvi*, tako što se preuzimaju *poslanja* koja *papa daje*, sveopći pastir, i to ondje gdje su *potrebne veće*, kod onih za koje se još nitko nije zauzeo. Vlastitost Družbe Isusove je dinamično načelo, duhovna metodologija, koja ne dopušta monastičku uniformnost, jednoobličnost, nego zahtijeva *raspoloživost i pokretljivost*, u stalnoj *prilagodbi vremena*, mjestu, osobama i okolnostima.⁵⁸

Pojava ovakve nove slike jednog reda u Crkvi bila je povezana s mnogo teškoća. Tradicionalni redovi nisu uvijek shvaćali promjene koje su se uvodile, a koje su im se činile kao odbacivanje prokušane asketske prakse, a i biskupi i pape su bili opravdano zabrinuti može li se takav redovnički ideal ostvariti. I u samoj Družbi neko su vrijeme trajale dvojbe dok ignacijevski naum (projekt) nije bio shvaćen i prihvaćen. Ne gledamo sada na to da su se uskoro i u Družbu uvele postupno uniformirajući običajnici i opservancije, s jedne strane, valjda stoga da od drugih redova ne bi tako neprikladno odudarala, a s druge strane da bi se redu koji je postojao sve većim moglo dati jedinstvenije obličje. Achille Gagliardi (+1607) je jednom uputio na taj problem *da je ideja* Instituta Družbina *nova*, da ju je *teško razumjeti i ostvariti*. Povijest reda čini se, davala mu je pravo kroz čitavo vrijeme postojanja reda od početka do danas.

58 Usp. *Konstitucije*, br. 211, 238, 343, 351, 395, 462, 581, 746, 754. U tim se mjestima neprestano ističe prilagodivost mjestu, vremenu, osobama i okolnostima u Družbinu radu.

Zaključak

Možda je netko očekivao da ću istaknuti i nutarnju vezu između sv. Ignacija, osnivača Družbe Isusove, i onog što je Družba činila u našoj hrvatskoj domovini i svojim apostolskim poslanjem i na području školstva te kulture općenito. Postoji ta nutarnja tajna veza. Time što je Ignacije osnovao red za koji je tražio slobodu djelovanja, u apostolatu, izvan tradicionalnih struktura redovništva, otvorio je prostore za kreativnost, inicijativu, pronalaženja novih načina evangelizacije, za široku prilagodbu kulturama u kojima je djelovala. Na taj je način Družba i u hrvatskom narodu postala *naša* i onda kad su tu djelovali i strani isusovci, oni iz Italije i Austrije i Njemačke. A i naši su postajali domaćima i u misijama Sjeverne i Južne Amerike, Indije i Zambije. A bili su to zato što su bili ugrađeni u red koji je svoje poslanje vidio u univerzalnom propovijedanju prema narodu Isusa Krista kojega ime nosi.

ST. IGNATIUS OF LOYOLA AS FOUNDER OF THE SOCIETY OF JESUS

Franjo Pšeničnjak

Summary

Ignatius of Loyola and the first Jesuits considered Jesus Christ as their founder (in the mystical sense, of course). Accordingly, when Ignatius of Loyola is mentioned in this paper as the »founder« of the Society of Jesus, he is considered as the person who, through his charisma, inspired and gathered others about him. He founded the Society of Jesus taking into account the experience of other orders, e.g. Franciscans / he spent his youth in a franciscan atmosphere/, Dominicans / his confessors/, Benedictines / he had few but significant encounters with them/, Carthusians / their spirit is present in the »Exercitia spiritualia«, and the regular clergy / he adopted their mode of life, their dress. In founding the Society of Jesus, Ignatius introduced something essentially new. Jesuits are not monks, they are clerics and apostles with an universal mission. Accordingly, they have to seek God in all things, not only in the forms defined up to that time. Therefore, no »observance« are required, but a »normal mode of life«. The Ignatian quality of the Society of Jesus consists to a lesser degree of details and new rules, but much of the consequent carrying out of single directives leading to more perfect serving of the Church, requiring disponibility and mobility as well as constant adaptation to time, place, persons, and circumstances.